

Esittelyt

Halun evoluutio

Cynthia L. Haven, *Evolution of Desire: A Life of René Girard*. Michigan State University Press 2018. 317 s.

Ranskan Akatemia teki hänestä kuolemattoman liittämällä hänet, paikkamerolla 37, teologien, runoilijoiden, filosofien, historioitsijoiden sekä häntä edeltäneiden kirjallisuustieteilijöiden joukkoon. Sellaista elämää – *kuolemattomana* siis – René Girard, joka syntyi Avignonissa, Ranskassa, joulupäivänä vuonna 1923 ja lähti myöhemmin maailmalle etsimään onneaan, tuskin uskalsi toivoakaan. Alun perin hänen amerikkalaisena unelmanaan oli ollut yksinkertaisesti omistaa auto, mutta pian elämä otti uuden suunnan. Aloitettuaan tohtoriopinnot Indianan yliopistossa vuonna 1947 hän kohtasi elämänsä rakkauden, Martha McCulloughin, jonka vei vihille neljä vuotta myöhemmin. Samaan aikaan Girard tuli tuntemaan myös karumman todellisuuden – amerikkalaisen yliopisto-maailman äärimmäisen kovan kilpailun.

Indianan yliopiston vaiheen päättymisen jälkeen Girard kuitenkin löysi oman polkunsä. Oltuaan ensin professorina romaanisten kielten laitoksel-

la Johns Hopkinsin yliopistossa Baltimoressa 1950–1960-luvulla ja Buffalon yliopiston vuosien (1968–1976) jälkeen vielä uudelleen 1970-luvulla Girard siirtyi vuonna 1981 Ranskan kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin professoriksi Stanfordin yliopistoon. Näiden vuosikymmenien aikana Girard kirjoitti tärkeimmät teoksensa, jotka yhdessä muodostavat hänen niin sanotun mimeettisen teoriansa. Girardia on myös kiittäminen seurauksiltaan kauaskantoiseksi osoittautuneen symposiumin ”The Languages of Criticism and the Sciences of Man” järjestämisestä vuonna 1966. Se oli käännekohta Girardille henkilökohtaisestikin, sillä symposiumiin osallistujat, kuten Jacques Lacan and Jacques Derrida, jättivät jälkensä myös Girardin ajatteluun sen lisäksi, että symposium jäi historiaan hetkenä, jolloin poststrukturalismi rantautui Yhdysvaltoihin ja sieltä muualle maailmaan.

Näitä kiehtovia tapahtumia kuvaa Cynthia L. Haven teoksessaan *Evolution of Desire. A Life of René Girard*. Kirja paitisi valaisee päähenkilön elämää myös tuo kaivattua väriä Girardin muhkeaan tuotantoon, joka on vuoroin nauttinut akateemista arvostusta ja vuoroin tullut kokonaan sivuutetuksi. Girardin elämään vaikuttaneiden keskeisten henkilöiden panoksen ansiosta Havenin onnistuu hahmotella Girardin teorian (’sys-

tème Girard’) muodostumisen hänen tärkeimmissä teoksissaan. Pikemmin kuin tarjoaa uusia selityksiä Girardin kiistanalaisimmille käsitteille kirja onnistuu esittämään mimeettisestä teoriasta kokonaan uusia kysymyksiä.

Kuvaus Girardin, 1950-luvulla taapahtuneesta, henkilökohtaisesta kääntymisestä, joka muodostui hänen teorian sa kannalta merkittäväksi, on yksi niistä, joiden kohdalla ahaa-elämyksen kokee sellainenkin lukija, joka tuntee kylä Girardin tuotannon muttei kirjoittajaa niiden takana. Psykologisesti ajatellen Girardin kaksivaiheinen kääntymisen osoittaa, että syvä intellektuaalinen ajattelu voi laukaista henkisen muutosprosessin, mutta vain jos tietoisuuden uudistumista seuraa myös affektiivinen käänne. Girard koki tämä äärimmäisesti kääntymällä ensin vastentahtoisesti ja sitten koko sydämeästään. Kirja saakin pohtimaan, löysikö Girard Jumalan kamppaillessaan omien havaintojensa johdattamana äärirajoilla, minkä jälkeen hän käytti loppuelämänsä paljastaakseen nämä apokalyptiset takamaat myös muille. *Kääntyminen* ei jää Girardin teorian ainoaksi keskeiseksi käsitteeksi, jonka purkamisessa Havenin biografisesta tutkimuksesta on apua. Girardin kokemukset *syntipukkimekanismista* eli lynkkauksesta Ranskassa ja toisaalta Yhdysvalloissa herättää kysymyksen,

tarvitaanko joukon torjumiseksi jonkinlaista vastalääkettä. Riittääkö, kun saa osakseen pienen määrän sitä samaa myrkyä, jota vastaan taistelee, niin että sen jälkeen pystyy paremmin kamppailemaan syntipukkimekanismeja vastaan? Girardin kyky nähdä syntipukkimekanismiin liittyvän laumasieluisen käytöksen läpi, mitä kirjailija tutkii perinpohjaisesti, huipentuu tärkeään oivallukseen: kun on kyse lynkkaamisesta – sen saamasta muodosta riippumatta ja mikä tahansa rooli meillä siinä onkaan – ei ole olemassa sivustaseuraajia.

Myös *malli* kuuluu mimeettisen teorian keskeisiin käsitteisiin, niin väkivaltaa kuin rakkauttakin esiin manaavassa roolissaan. Girard saattaa olla kenelle tahansa haastava malli seurattavaksi, teoreetikkona ja toisaalta henkilönä, mutta hänelläkin oli mallinsa, Malraux ja Derida esimerkiksi, kuten elämäkertä osoittaa. Myöskään Girard, joka kykeni näyttämään mimeettisen halun hallitsevuu-den, ei ollut immuuni sen tuhoisalle dynamiikalle vaan yhtä lailla osallinen. Jo-pa siinä määrin, että kyky vetää syrjään väärintunnistamisen (*méconnaissance*) verho saattaa olla tulosta hänen omista nuoruuden kokemuksistaan ”epäjumalanpalvonnan” parissa. Girardin perinnöstä kiinnostuneille ei anneta lopullista vastausta siihen, onko meidän romahdettava ennen kuin pystymme olemaan

tavoittelematta asemaa muiden palvonnan kohteena.

Haven korostaa, että – toisin kuin monet tutkijat ajattelevat – Girard ei ole asettanut teorian sisäänkäymiseksi kristinuskoa. Kuitenkin Girardin elämäntarina ja hänen ajattelunsa loppuvaiheen synkät juonteet osoittavat uskon olleen tärkeässä asemassa. Kuten Haven toteaa, Girard eli niin kuin opetti, mikä resonoi mimeettisen teorian kanssa painivan tutkijan mieles-sä. Juuri teologinen puoli Girardin kirjoituksissa on se, joka on eniten vaikuttanut hänen akateemiseen perintöönsä. Ei ole sattumaa, että niin sanottu totuudenjälkeinen maailma on tarttunut, jollei jopa mimeettisesti liimattu, juuri to-tuuteen keskittyvään teoriaan. Girard uskoi ja löysi Jumalasta oman intellektuaalisen matkansa päätepysäkin, mis-tä apokalyptisen synkkä *Battling to the End (Achever Clausewitz)* on viimeinen todistus. Myös muille Girard-tutkijoil-le mimeettisestä teoriasta voi olla apua henkilökohtaisellakin tasolla; sen avul-la voi voimaantua niin, että pystyy riuhtaisemaan itsensä irti ihmissuhteissa ja arkipäivän kamppailuissa vaikuttavista tuhoisista toimintamaleista ja suun-taamaan kohti toisenlaista tulevaisuutta. Toivo, jota Girard itse ei kyennyt löy-tämään maailmasta, saattaa lopulta olla hänen tuotantonsa merkittävin perintö.

Se perintö on tietoisuutta mimeettisestä halusta ja pyrkimystä ponnistella ha-lujen ja mallien äärellä niin, että pystyisimme luomaan rakentavampia suhteita ihailemiemme ihmisten kanssa.

Havenin onnistuu myös tuoda voi-mallisesti esiin, millaisia haasteita Girardille aiheutui hänen tieteellisessä toi-minnassaan surullisen kuuluisaksi tul-leesta eklektismistä. Jo lähtökohdissaan äärimmäisestä poikkitieteellisyydestä, joka yhdistyy Girardin taipumukseen tehdä tämän päälle vielä rohkeita ja vai-keasti todennettavia hypoteesejä hänelle vieraammilla tieteenaloilla, on nyt tul-lut Girardin kummallinen tavaramerkki ja näyttö siitä, mihin hänestä ammatillisesti oli. *Evolution of Desire* -kirjan voikin nähdä testamenttina tai vetoomuksena sille, että Girardin teoria pysyisi avoime-na ja tulisi aktiivisesti yhä uudestaan avatuksi; että akateemisen maailman tabu-ja ja rituaalinomaisia käytäntöjä rikottai-siin jatkossakin; että mimeettistä teoriaa sovellettaisiin ennakkoluulottomasti eri tieteenaloilla, mihin Girardkin sinnik-käästi pyrki.

Lukijalle jää kirjasta tunne, että Gi-rardin teoriasta ja ajattelusta tartunnan saaneille ei ole olemassa aikaa ennen tai jälkeen Girardin, vaan Girardista tulee heille kaiken mahdollisen todellisuutta koskevan reflektion päätepiste. Tämä on kuitenkin tulosta mimeettisestä lu-

mouksesta; muilla tieteenaloilla on annettavaa mimeettiselle teorialle eikä pelkästään sen testaamisen vaan myös mimeettisen teorian rikastuttamisen merkityksessä voidaksemme paremmin ymmärtää maailmassamme kasvavaa pahoinvointia, kuten esimerkiksi äärioikeiston liikkeitä ja syntipukkimekanismeja Euroopassa tai autoritäärisiä ja uskonnollisia äärimmäisyyksiä Aasiassa ja Lähi-Idässä, sekä toisaalta yhä voimistuvaa kilpailua lokaalilla ja globaalilla tasolla. Vuosisata, jolla parhaillaan elämme, näyttäisi olevan erityisen otollinen tämänkaltaiselle perspektiivien laajentumiselle.

Claudio Lanza
(kääntäjänä Eeva Rohas)

Kirjoittaja on tohtoriopiskelija Demokratian tutkimuksen keskuksessa (CDS) Westminsterin yliopistossa.

Haastattelukirja tuttuun tapaan

René Girard: *The One by Whom Scandal Comes*. Michigan State University Press 2014. 139 s.

Heti alkuun on todettava, että koin Girardin teoksen *The One by Whom Scandal Comes* (2014, ranskankielinen alkuteos 2001) arvioimisen haastavaksi tehtäväksi, koska pidän itseäni etupäässä Girardin varhaistuotannon tuntijana, tutkijana ja kääntäjänä. Olen tehnyt graduni Girardin ensimmäisen teoksen *Mensonge romantique et vérité romanesque* sosiologisesta moderniteetti-käsityksestä ja historianfilosofiasta. Olen suomentanut *Väkivallan ja pyhän*, jota voidaan pitää siirtymänä Girardin 1960-luvun kirjallisuustieteellisistä tutkimuksista kohti antropologiaa ja uskontoteoriaa. Parhaillaan suomennan 1963 ilmestynyttä Girardin Dostojevski-tutkimusta, jota voidaan pitää *Mensonge romantiquen* ja sen Dostojevski-tulkinnan jatkona.

Matka Girardin kirjallisuustieteellisestä varhaistuotannosta myöhäistuotannon kokonaisuutaiseen – sanalla sanoen totalisoivaan – kulttuuriteoriaan ja teologiaan on pitkä. Erityisen vaikea se on lukijalle, joka ei kovin hyvin tunne niitä teologisia keskusteluja ja teemo-

ja, joita Girard kommentoi. Lukijan pitäisi olla varustautunut Raamatun tutkimuksen työkaluilla ja laajalla teologisella lukeneisuudella seuratakseen Girardin ajatuksia ja voidakseen arvioida niitä tasapainoisesti ja aiempaan tutkimukseen suhteuttaen.

Sinänsä tilanne ei ole uusi tai outo, onhan Girard-tutkimukseen jo vakiintunut käsitys mimeettisen teorian kolmesta vaiheesta tai osasta. Ensimmäinen on ihmisen halun mimeettinen luonne. Toinen on syntipukkimekanismi yhteiskuntien keinona säännellä mimeettisen kilpailun aiheuttamaa väkivaltaa. Kolmas on kristillisen evankeliumin tärkeys syntipukkimekanismin paljastajana ja se, miten evankeliumi tekee syntipukkimekanismin toimimattomaksi.

Oma Girard-tulkintani ja -käsitykseni on, että näiden vaiheiden välillä on epistemologisia, metodologisia ja metafyyysisiä kuiluja, joita ei ole mahdollista ylittää. Oman noin kahdenkymmenen vuoden mittaisen Girard-tutkimukseni myötä minulla on käsitys, että osat eivät tästä syystä muodosta koherenttia ja toimivaa kokonaisuutta. Omasta mielestäni toimivinta Girardia on moderniteetti-immanentti eli modernin ihmisen kokemusta kuvaavia kaunokirjallisia tekstejä tulkitseva Girard, joka rakentaa näistä kirjallisuustulkinnosta tietynlaista psykologista ja sosiologista teoriaa moder-